

STRESZCZENIE

Na pracę doktorską składa się cykl siedmiu powiązanych tematycznie publikacji naukowych (pięć artykułów opublikowanych w wysoko punktowanych czasopismach naukowych w języku angielskim, jeden artykuł opublikowany w języku polskim i angielskim oraz rozdział w pracy zbiorowej w języku polskim). Głównym celem zaprezentowanych badań własnych będących przedmiotem rozprawy doktorskiej była analiza czynników osobowych i relacyjnych i sytuacyjnych związanych z responsywnością rodzicielską mierzoną za pomocą oceny przejawianych zachowań oraz samoopisowo. W Publikacji 1 przedstawiliśmy (Kaźmierczak i in., 2020) polskie opracowanie Skali Wrażliwości Ainsworth (1974) – obserwacyjnego narzędzia służącego do oceny jakości interakcji między rodzicami a dzieckiem, a także jego innowacyjne zastosowanie w kontekście badania par. W badaniu wzięto udział 220 par. Połowę grupy badanej stanowiły pary spodziewające się pierwszego dziecka (III trymestr ciąży), natomiast drugą połowę – pary nieposiadające dotychczas dzieci i niespodziewające się ich aktualnie. Wyniki badania pokazały, że aktywizacja roli rodzicielskiej sprzyja wyższej responsywności, a ponadto potwierdziły, że w przypadku responsywności należy rozpatrywać zarówno różnice indywidualne, jak i kontekst relacyjny. W związku z powyższym celem badań przedstawionych w Publikacji 2 (Kaźmierczak i in., 2022) było omówienie różnic indywidualnych w zakresie negatywnej emocjonalności i temperamentu u rodziców i ich małych dzieci oraz ich związku z reakcjami na najsilniejszy bodziec płynący od dziecka, czyli jego płacz. Wyniki pokazały, że trudności w regulacji emocjonalnej dorosłego oraz negatywna emocjonalność dziecka łączyły się z reakcjami na płacz dziecka zorientowanymi na rodzica. W kolejnych etapach pracy doktorskiej zaprezentowałam powstawanie, badanie pilotażowe i badanie właściwe nad autorskim samoopisowym narzędziem do oceny responsywności rodzicielskiej – Skalą Responsywności Rodzicielskiej (Anikiej, Kaźmierczak, 2019; Anikiej-Wiczenbach, Kaźmierczak, 2021; Publikacje 3 i 4). Analizy udowodniły, że responsywność rodzicielska badana samoopisowo związana jest zarówno z empatią, jak i przywiązaniem w bliskich relacjach. Wykazały one także, że kobiety oceniają swoją responsywność wyżej niż mężczyźni. Skala Responsywności 4 Rodzicielskiej okazała się być rzetelnym i trafnym narzędziem do samoopisowego badania responsywności rodzicielskiej. W Publikacji 5 scharakteryzowano wagę interakcji między rodzicami oraz kontekstu sytuacyjnego dla responsywności rodzicielskiej. Badania prowadzone były w okresie pandemii Covid-19, a wyniki wskazały na znaczenie odczuwanego stresu, obciążenia emocjonalnego, lęku przed zarażeniem na responsywne zachowania rodziców i reakcje na płacz dziecka. Publikacje 6 i 7 (Anikiej-Wiczenbach, Kaźmierczak, Czerwiński, 2024; Anikiej-Wiczenbach, Kaźmierczak, 2023) przedstawiły badanie, które zostało zaprojektowane w celu pogłębienia analizy badanego konstruktów responsywności rodzicielskiej, mierzonej zarówno obserwacyjnie, jak i samoopisowo. Analizowano wiele predyktorów, tj. empatię, style przywiązania, satysfakcję z relacji między rodzicami, style rodzicielskie doświadczane w rodzinie pochodzenia. Brano pod uwagę także wzajemne efekty matek i ojców oraz różnice płciowe (uwzględniając rodziców i dzieci). Wyniki pokazały, że empatia jest uniwersalnym predyktorem responsywności rodzicielskiej mierzonej zarówno samoopisowo jak i obserwacyjnie. Przywiązanie stanowiło natomiast istotny predyktor responsywności mierzonej samoopisowo. Satysfakcja z relacji z partnerką była istotnym predyktorem jedynie u mężczyzn. Ważnym predyktorem responsywności rodzicielskiej okazały się doświadczenia w rodzinie pochodzenia. Co ciekawe, więcej zależności między wzorcami wychowania rodziców a ich reakcjami wobec dziecka zaobserwowano w przypadku rodziców wychowujących córki. Podsumowując, w badaniach prezentowanych w cyklu publikacji łącznie wzięto udział ponad 1600 osób. Grupy badane (oprócz wyników zaprezentowanych w Publikacji 1) składały się z rodziców małych dzieci. Przebadanie takiej liczby osób, wykorzystanie różnych jakościowo metod oraz uwzględnienie tak wielu predyktorów,

różnic w płci i interakcji między rodzicami pozwoliło na szczegółową i pogłębioną analizę konstruktów responsywności rodzicielskiej. 5